

İLGİ ÇEKME MOTİVASYONU

Dr. Amal A. Al-MAKHZOUMİ

Giriş:

Psikolojide motivasyon en fazla ilgi gören konulardan biridir. Çünkü motivasyon insan ve hayvan davranışını yönlendirmektedir. Psikolojinin ilgi alanı da insan ve hayvan davranışı olduğuna göre, bu bilimde motivasyon ayrıntılı bir şekilde ele alınmıştır. Psikoloji tarihinde çok eskilere kadar uzanan bu konunun geniş bir literatürü de bulunmaktadır.

Motivasyonla ilgili bugünkü belirlemeler, uzun bir süreçten sonra meydana gelmiştir. Konu ile ilgili değişik görüşler belirlenmiş farklı ve çeşitli terimler kullanılmıştır. Bu terimlerin en eskisi içgüdü (instinct) dır. Bazı bilginler, bir içgüdüyü vurgularken diğerleri listeler hazırlamıştır. Ayrıca, motivler (motives), gereksinimler (needs), dürtüler (drives), teşvik edici şeyler (incentives) gibi terimler de kullanılarak, bu konuya daha fazla açıklık getirilmiştir.

Motivasyonla İlgili Görüşler:

Motivasyonla ilgili birbirinden farklı olan görüşler bulunmaktadır. Bunlardan bazılarına işaret etmekte yarar vardır.

Şarkavi (1983: 200-212), bu konuyla ilgili bazı görüşlere yer vermektedir. Bunların arasında mekanizma grubundan Lashly'ye (1938)

göre; içgüdü, merkezi sinir sisteminde yer alan belli kimyevi işlemlere dayanmaktadır. Nessen (1954), Lashly'nin düşüncesini geliştirip genişletmiştir. Ona göre; motivasyon, belli bir kimyevi faktörden oluşmakta vücut mekanizmasına bir duyarlılık vermekte ve belli bir tarzda davranışın yapılmasına neden olmaktadır. Böylece motivasyonlar temel de, kalıtsal ve biyolojiktir. Dolayısıyla kazanılan sosyal motivasyonlar, ona göre bir anlam taşımamaktadır.

Bunların yanı sıra, aralarında Warren'in (1931) de bulunduğu bir grup psikolog, motivasyonun belli hedefleri gerçekleştirmek için bir yön verdiğini vurgulamaktadır. Motivasyon; yiyecek, içecek ya da karşı cinsten bir kişi gibi belli uyaranlara yaklaşma veya onlardan uzaklaşma faaliyeti göstermek amacı ile farklı görünen bir tepkisel eğilimdir. Young'a (1936) göre; motivasyon, genel faaliyeti uyaran bir enerjidir. Karakterde önemli bir yer alan motivasyon, bir hedefe yönelen bir faaliyettir. Duffy (1951), motivasyonun, davranışı harekete geçirmekte ve yöneltmekte iki temel ve belirgin unsuru olduğunu vurgulamaktadır. Bu görüş bazı psikologlar tarafından kabul edildiği halde, Brown (1953) ise, motivasyonun davranışa yön vermesini reddetmiştir. Bu psikolog motivasyonların üç temel özelliğini öne sürmüştür:

- a- Harekete geçirmek ve faaliyette bulundurmak,
- b- Pekiştirme ve motivasyonu azaltmak için gösterilen tepki,
- c- Eziyet veren tepkilerden çekinmek.

Ona göre; âdetler davranışı yönelttiği halde motivasyonun yöneltme görevi bulunmamaktadır.

Bazı psikologlar motivasyonu açıklarken, hazır veya merkezi uyararı (incentive) vurgulamaktadırlar. Bunların arasında Morgan (1957), (1959) kuramında motivasyonla ilgili üç faktörün bulunduğu işaret etmektedir. Bunlar da; davranışı uyarmak, sürdürmek ve sonuçta bir doyum sağlamaktır. Davranışı uyarmak; midede olduğu gibi, bir kimyevi durum veya bir dış uyaran yoluyla gerçekleşmektedir. Motivasyon, merkezi uyararı oluşturduğu zaman herhangi bir uyaran olmadan da devam etmektedir.

Daha sonra da gerek uzanan ve gerekse tatmin yoluyla doyum sağlanmaktadır.

Carol'a göre; organizmanın kendini koruma ve geliştirme aşağıdaki dört temel ihtiyacın doyurulmasına bağlıdır. Bunlar: Organizmanın güvenliği veya korunması, heyecan (emotion) ve duygu (sentiment) güvenliği, kontrol ve hükmetme gereksinimi ile statü gereksinimleridir.

Motivasyonun Özellikleri:

Motivasyonun üç özelliği bulunmaktadır:

1- Enerji:

Kişiler, motivasyon açısından birbirinden farklı olmaktadır. Ayrıca bir kişinin motivasyon oranı, zamanla da değişmektedir. Aç bir kişinin yemeğe motive olması, az önce yemek yiyen kişiden daha fazla olmaktadır.

2- Süreklilik

Bir şeyi sürekli istemek, kişide kuvvetli bir motivasyonun bulunduğu açık bir delildir. Ayrıca aynı motivasyon doyumdan sonra da tekrar ortaya çıkmaktadır.

3- Değişiklik Yeteneği:

Kişiler, hedeflerini gerçekleştirmek için değişik davranışlara başvururlar. Yani aynı hedef için birçok yola başvurulmaktadır. Bu yöntemlerde kullanılan akli işlemler de yoğunlaşmaktadır. Bu yoğun akli işlemlere dayanan davranışlar sosyal durumlara göre de adapte edilmektedir.

Motivasyonun Sınıflandırılması:

Görüldüğü gibi motivasyon, önemle ele alınan konulardan biridir. Motivasyonların sayısı ve sınıflandırılması da bir psikologdan diğerine değişmektedir. Ancak bugün için geçerli olan sınıflandırmaya göre motivasyon ikiye ayrılmaktadır:

1- Biyolojik Motivasyonlar: Bunlar temel motivasyonlardır. Kapsamına; yiyecek, içecek, solunum, cinsel enerjiyi harcama ve tuvalet gibi motivasyonlar girmektedir.

2- Kazanılan Motivasyonlar: Bunlar doğumdan sonra kazanılan sosyal motivasyonlardır. Kapsamına güvenlik içinde yaşama, mal sahibi olma, kontrol etme, aidiyet, benliğe saygı ve araştırma yapma gibi motivasyonlar girmektedir.

İlgi Çekme Motivasyonu:

Daha önce görülen motivasyonlar arasında ilgi çekme diye bir motivasyon bulunmamaktadır. Bu motivasyon herhangi bir psikolog tarafından da ele alınmamıştır. İnsanların hayatında önemli rol oynadığı halde ihmâl edilmektedir.

İlgi Çekme Motivasyonunun Tanımı:

"Sosyal bir ortamda gelişen ilgi çekme motivasyonu; bireyi içten etkileyen kaygı, endişe ve rahatsızlıklardan doğan, amacı kendi varlığını başkalarınca önemli, yüksek, şanlı ve değerli birisi olarak hissettirmek için değişik ve uygun faaliyetlere yönelmek ve tepkiler göstermek olan bir motivasyondur."

Bu tanım dikkatli bir şekilde incelendiğinde aşağıdaki unsurları kapsadığı görülmektedir:

1- Sosyal Motivasyon:

İlgi çekme motivasyonu, sosyal bir ortamda geliştiği için, sosyal bir motivasyondur. Bu motivasyon biyolojik bir motivasyon olmamakla beraber, insan ve hayvanda da bulunmaktadır. Ancak, bir kişiden diğerine kuvvet ve süreklilik yönünden farklılık göstermektedir. Birisinde apaçık bir şekilde görülürken diğerinde gizli olarak kalmakta ve dolaylı davranışlara neden olduğu görülmektedir.

Motivasyonun ilk gelişimi direkt, basit ve kolayca ölçülebilecek bir şekilde görülmektedir. Motivasyon, bebekte yaşamının ilk yıllarında kendi benliğini hissederek ve annesiyle etkileşerek meydana gelmektedir. Aslında bu motivasyon onun ilk günlerinde yiyecek, içecek ve temizlik gibi ihtiyaçlarının karşılanması ile ilişkilerden doğmaktadır. Yani diğer motivasyonlara bağımlı olmaktadır.

Atuf (1980: 173), M.Mead'in şu görüşüne yer vermektedir. Çocuğun egosu, kendi tecrübeleri ile bir sosyal hedef olması için gösterdiği davranışlarla doğmaktadır. Dolayısıyla kendisini başka insanlardan tepki alan bir sosyal hedef olarak kavramaya başlamaktadır. Öte yandan faal veya tembel, zeki veya geri zekalı, sosyal ya da içedönük gibi diğerlerinin nitelediği özelliklere göre çocuk benliğini öğrenmektedir. Atuf (1980: 177), bu görüşü destekleyerek hedefler ve isteklerin başka bir biçimde benlik çevresinde düzenlendiğini belirtmektedir. Benlik, sosyal bileşimin bir sonucudur. Çocuk, ilk günlerinde kendisini diğerlerinden ayırt edememektedir. Sosyal bileşim ve gözlemler yoluyla onda "Psikolojik Kavrama" oluşmaktadır. İşte egonun oluşması ve sosyal ortamın bir parçası olarak çocuğun kendisini psikolojik bir şekilde kavraması sonucu ilgi çekme motivasyonu meydana gelmektedir.

Bebek, hayatının ilk aylarında, annesinin kendisi için biyolojik ve psikolojik bir doyum kaynağı olduğunu öğrenmekte ve onunla oynama ve gülümseme gibi bir sosyal birliktelik içinde bulunmaktadır. İlgi çekme motivasyonu gün geçtikçe gelişmektedir. Çocuk ailenin diğer bireylerini tanıyarak, onları da ilgi çekme halkasına katmaktadır. İçlerinden kendisine ilgi gösterenlerle ilgilenmekte, onlara gülümsemekte; annenin meşgul

olduğu zamanlar başını göğsüne saklayarak tekrar göstermektedir. Anne, diğerleri ile konuşurken bebek, el ve ayakları ya da tümüyle hareket ederek annenin ilgisini çekmektedir. Çocuk büyüdükçe sosyal yaşamı da genişlemektedir. Komşu çocukları ilgi çekmek için kaynak olarak halkaya katılmaktadırlar. İlgi çekme motivasyonu çocuklarda aile ve arkadaşlardan alınan tepkilere göre gelişmektedir. Kreş, anaokulu ve ilkokulda çocuk, yabancı kişilerle karşı karşıya gelmektedir. Bu kurumlara katılmasının ilk günlerinde ilgi çekme motivasyonunda bir durgunluk görülmektedir. Yavaş yavaş durumu kontrol ederek faaliyete geçip gülmekte, dersleri ile ilgilenmekte ve öğretmene şikayet ederek, hediye vererek ilgi çekmektedir. Gün geçtikçe çocuğun faaliyetleri de genişlemekte resim, tiyatro, beden eğitimi, konuşma ve bilim gibi kollara yayılmaktadır. İlgi çekme motivasyonu, çocuğun anne, aile, komşu, arkadaş ve öğretmenlerden aldığı pekiştirmeye göre gelişmektedir.

Hayyrulla (1981: 278), Haymann'ın görüşüne yer vermektedir. Bu görüşe göre; bireyin kendisini değerlendirmesi, iki grup çerçevesinde kendi merkezini kavraması ile oluşmaktadır:

a- Organik Grup: Çocuğun gerçekten ait olduğu grubu oluşturmaktadır.

b- İnorganik Grup: Çocuğun ait olmadığı, ancak ait olacağını ümit ettiği grubu temsil etmektedir.

Haymann'ın belirlediği gruplara göre çocuğun ilgi çekme davranışları da değişmektedir. Bu davranışlar, sosyal ortama uygun ya da uygun olmayabilir. Dolayısıyla da normal veya anormal olarak kabul edilmektedir. Bebeklikte normal olarak kabul edilen davranışlar daha sonra anormal sayılabilmektedir.

Birey, daha sonra, toplumun bir üyesi olarak bir meslek edinmekte, bu toplumda bir tür hizmet yoluyla sosyal rolünü gerçekleştirmektedir. Bu süreç içinde, toplumdan gelen sosyal kontrol nedeniyle örf, adet ve değerlere uymak zorunda kalmaktadır. İşte buna bağlı davranışlar da, bir tür, toplum tarafından kabul edilen, ilgi çekme motivasyonunun doyuracak davranışlardır. Bu davranışlarda bireyler birbirinden farklı

olarak görülmektedir. Eğitim, kültür, örf ve adetlere bağlı kalma derecesi, kişinin karakteri ve sosyal ortam ilgi çekme motivasyonunu etkilemektedir.

2- Kaygı, Endişe ve Rahatsızlık Duyguları:

İlgi çekme motivasyonu bireyi etkilemekte iç duygularda bir kaygı, endişe ve rahatsızlık doğurmaktadır. Sinir sisteminin temeli olan hücrede rahatsızlıklar meydana gelmektedir. Sinir hücrelerinde meydana gelen elektrik sinyalleri ile bu hücreler aralarında iletişim kurmaktadır. İnsan, dıştan gelen bir uyarıyı farkettiği zaman sinir hücrelerinde bir gerilim doğurmaktadır. Dolayısıyla hücrede bulunan -potasyumla dışında bulunan + sodyum arasında bir geçiş sağlanmaktadır. Bu geçiş nedeniyle gerginlik giderilmektedir. Diğer uyarılarla karşılaştığı zaman aynı işlemler sürmektedir.

3- İlgi Çekmenin Uyarıları:

İlgi çekme motivasyonu ile iç duygularda yer alan gerginlik, dıştan gelen uyarılarla yükselmektedir. Bu uyarılar kişilerde değişik etkiler yaratmaktadır. Birini çok etkilerken diğerini az etkilemekte ya da hiç etkilememektedir. Genellikle bu etki kişinin ilgi alanı ile bağlantılı olmaktadır. Sözelimi öğretim elemanının ilgi çekme motivasyonu; kongre, konferans, panel, faaliyetlerine katılmak, kitap yazmak, araştırma yapmak ve ders vermek gibi uyarılarla yükselmektedir. Sporcu için ise bunlar önemli bir uyarı olmayabilmekte ve bunun yerini değişik spor faaliyetleri almaktadır. Normal bir vatandaş için yiyecek, içecek, giyecek ve kullanılacak teknolojik araç-gereç, mobilya ve perfüyumle ilgili olan reklamlar, uyarıları oluşturmaktadır. Ara sıra kurulan fuarlar veya çarşıda bulunan sürekli sergiler, birçok insanı etkilemektedir. Çünkü insanlar buralardan satın alınan mal ve eşya ile diğerlerinin ilgilerini çekmektedirler.

4- İlgi Çekmenin Tepkileri:

Bireyler, ilgi çekme motivasyonunu doyumak için değişik ve uygun

faaliyetlerde bulunmaktadırlar. İç duygularda yer alan gerginlik nedeniyle motivasyonu doymak amacıyla belli davranışlar göstermektedirler. Bu davranışlar, yüzün kızarması, ter dökme, mide ağrısı, kalp vuruşunda artış, el titremesi, fazla hareket etme ve istikrarsızlık gibi göstergelerle öğrenilmektedir.

Öğretim elemanının gece gündüz çalışması, şarkıcının parlak giysiler giymesi, zenginlerin antika artışlarına katılması, yarışmacıların yarışması ve öncülerin yeni şeyler keşf etmesi gibi davranışlar, bu motivasyonunun tepkileri olarak kabul edilebilmektedir. Bu motivasyon bazılarında öyle kuvvetli olmaktadır ki bunun için insanlar hayatlarını tehlikeye atmaktan çekinmemektedirler. At, araba yarışları, güreş, boks yapma ve buz üzerinde kayma bunlara bazı örneklerdir. Maceraperestlerin olay çıkarması ve inkılâp yapmasının temelinde şöhret kazanmak ve ilgi çekmek yatmaktadır.

5- İlgi Çekmenin Doyumu:

İlgi çekmenin doymu diğerlerinin kişiye verdiği önem ve ilgi göstermeyle gerçekleşmektedir. Ailede, ekran grubunda, okul ve toplumda önemli bir üye olma duygusu, insanın göğsünü kabartmaktadır. Göğüs kabartma da diğerlerinin kişinin tepkilerini pekiştirmesiyle sağlanmaktadır. Olumlu pekiştirme daha büyük bir doyum gerçekleştirmektedir. Seyircilerin şarkıcıyı alkışlaması, arkadaşların öğretim elemanının eserini değerlendirmesi, inkılâpçının radyo ve televizyonda çıkması, yarışmacının kazanması gibi durumlar bu motivasyonu doymaktadır. Hanımların sürekli toplanması, yıllık törenler, bayramlar bu motivasyonun doymu için uygun ortamlardır.

Ancak, bu motivasyonun doymu için yapılan davranışlar her zaman olumlu bir şekilde karşılanamaz. Övmek yerine ret, karşı gelme, eleştiri gibi durumlarla da karşılaşılabilir. Gazeteler, politikacı, sporcu, aktör ve şarkıcıları böyle bir durumla karşı karşıya getirmektedir. Bu durum da ilgili kişiler üzerinde büyük bir baskı oluşturmaktadır. Dolayısıyla ilgi çekme motivasyonu ya zayıflamakta ya da doymu için

başka yollara baş vurulmaktadır.

İlgi Çekme Motivasyonunun Gelişmesi:

İlgi çekme motivasyonu değişik aşamalardan geçmektedir. Bireyin gelişimi ile motivasyon da gelişmektedir. Söz edilen aşamalar şunlardır:

1- Motivasyonun Ham Dönemi:

İnsan yaşamının ilk aylarında yer alan motivasyon bu dönemde, ilkin olgunlaşmamış bir şekilde görülmektedir. Gerçi insanın biyolojik gereksinimleri yumurtanın döllenişle başlamaktadır. Ancak, bu gereksinimler daha açıkca doğumdan sonra görülmektedir. Bebeğin yiyecek, içecek, solunum ve tuvalet gibi gereksinimleri bulunmaktadır. Bu gereksinimleri yalnız başına karşılayamamaktadır. Birçok hayvan bebeği bu gereksinimleri karşılariken yaşamını sürdürmekte ise de, insan bebeği diğerlerinin yardımı ile bunları karşılayabilmektedir. Ancak bu gereksinimler, her defasında uygun bir zamanda karşılanamamaktadır. Dolayısıyla bebek ham olan bazı davranışlarda bulunmaktadır. Ağlamak, bağırarak, anlaşılmayan sesler çıkarmak ve el ayak hareketleri bunlara bazı örneklerdir. Bunlardan amaç, değişik ihtiyaçları karşılamak için bulunan veya bulunmayan kişilerin dikkatini çekmektir. Bebek büyüdükçe bunlara ek olarak başka davranışta bulunabilmektedir. Oyuncağı atmak ve getirilmesini istemek gibi çocuk çevresinden tepki gördükçe bu davranışı tekrarlamaktadır. Annenin saçını çekmek, parmağını ısırarak gibi davranışlar, dikkat çekmek için saldırganlığı yansıtan örneklerdir.

Çocuğun büyümesi ile sosyal ortamı da gelişmektedir. Bu ortamda arkadaşları ile oynamaya çıkmakta, daha fazla harekette bulunmakta, hatta saldırganlık yapmaktadır. Büyükler tarafından gözlendiğini hissettiği zaman bu davranışlar daha da şiddetlenmektedir. Gözlenilmediği takdirde büyüklere dönerek birtakım isteklerde bulunup bunlarda ısrarlı olmaktadır. İstekleri yerine getirilmediği takdirde ağlamak, annesini kızdırmak, kendisini yere vurup elbisesini kirletmek gibi davranışlara yönelmektedir.

Dolayısıyla annesini kendisini yerden kaldırıp elbise ve el ayağını temizletmeye zorlamaktadır. Evde misafirlerin bulunması ve çocuğun ihmal edilmesi, bu davranışlara daha çok neden olabilmektedir.

Görüldüğü gibi, ilgi çekme motivasyonu, bu dönemde, önceleri diğer motivasyonları doyurmak için kullanılmakta, giderek de başlı başına bir motivasyon haline almaktadır. Ancak diğer motivasyonlarla ilişkisi devam etmektedir. Çocuğun yaptığı davranışlar, genellikle sosyal değerlere uygun biçime yönlendirilmektedir. Bu amaç için de ödüllendirme ve cezalandırma kullanılmaktadır. Sosyal ortama uygun davranışı göstermenin ödüllendirilmesi, bu motivasyonun normal bir şekilde gelişmesine yardımcı olmaktadır. Cezalandırma ise, genellikle, dikkat çekmek için sosyal standartlara karşı gelme yönünde gelişmesine yol açmaktadır.

2- Motivasyonun Yönelme Dönemi:

İlgi çekme motivasyonu ergenlik döneminde belli bir konuya yönelmektedir. Ergenin davranışı biyolojik değişmelere dayanmaktadır. Büyük bir enerjiye sahip olan ergen, değişik spor etkinliklerine kalkmak, gürültülü müzik dinlemek ya da dans etmek gibi davranışlar göstermektedir. Vücut, kas, boy ve görünümünü uzun zaman incelemeye başlamaktadır. Ergenler elbiselerini seçmeye ve saçlarını taramaya özen göstermekte, yürümekte kendini beğenmiş gibi görünmektedirler. Kişilikleri ile ilgili her şeyi beğenmektedirler. Konuşurken dudaklarını büzmek, bildiği takdirde başka dillerden sözcükler kullanmak, bazı harfleri yutmakta ve sesini alçaltıp yükseltmek gibi davranışların birini tekrarlamaktadırlar. Ergen, ailesinin sosyal statüsü, kültürü ve zenginliği ile övünmektedir. Ayrıca bedensel ve akli yetenekleri ile kibirlenmektedir. Sağlığına düşkün, hastalık ve çirkinleşmekten korkmaktadır. Bu davranışların hepsi övünmek ve ilgi çekmek amacıyla yapılmaktadır.

Görüldüğü gibi ilgi çekme motivasyonu bu dönemde belli bir alana yönelmekte ve yöneldiği takdirde de onunla ilgili davranışlar yoğun bir şekilde tekrarlanmaktadır. Genellikle öteki cinsten birinin ilgisi daha da önem taşımakta ve onunla ilgili davranışlar dolaylı ve dolaysız bir şekilde

yapılmaktadır. Bu alanda toplumun müsamahakâr olması, doğrudan ya da dolaylı davranışlara kalkışmasına neden olmaktadır.

3- Motivasyonun Organize Dönemi:

Gençlik ve olgunluk döneminde ilgi çekme organize edilmektedir. Olgun kişinin davranışı, önceki dönemlerdeki davranışından farklı olmaktadır. Olgun kişi, sosyal hedefleri gerçekleştirmek için değişik etkinliklerde bulunmaktadır. Bazı olgunlar edebi, bilimsel ve kültürel alanlara yönelirken, diğerleri para kazanmaya motive olmaktadır. Kimileri de iş yönetimi, politikada çalışmak, parti ve hayır derneklerine üye olmak, sosyal etkinliklerde bulunmak gibi uğraşlarla değişik sosyal statüleri kazanmaya çalışmaktadır. Bunların yanı sıra aile oluşturmak, çocuk eğitmek gençliklerinde gerçekleştiremedikleri başarı ve bilimsel hedeflerle ilgili çabalarında bir düzen görülmektedir. Araba satın almak, iyi bir evde oturmak, sosyal ilişkilere önem vermek ve aile dostları aileler seçmek gibi konularda büyük bir özen göstermektedirler.

Görülüyor ki, dikkat çekme, gençlik döneminde bir düzene sokulmaktadır. Bu düzende ailevi imkânlar ve gerçekleştirilen başarılar önemli rol oynamaktadır. Önceki dönemden daha geniş alanlara yayılan bu dönemdeki ilgi çekmede, sosyal ortama önem verilmektedir. Diğerlerinin ne düşündüğü, söylediği ve yaptığı ilgi çekmenin genellikle sosyal standartlara uygun olmasını benimsetmektedir. İlgi çekme bu dönemde daha da açık ve net bir şekilde düzenlenmektedir.

4- Motivasyonun Dağılma Dönemi:

Yaşlanma döneminde ilgi çekme motivasyonu dağılmaktadır. Yaşlı kişiler genellikle ilgi çekme motivasyonu ile ilgili bir gerileme olayı yaşamaktadırlar. Gerileme olayı derken, geçen dönemlere düzensiz bir şekilde dönmeleri kastedilmektedir. Çünkü, her zirveye varışın bir düşüşü olmaktadır.

Yaşlı kişilerin el, ayak ve beş duyu organlarındaki zayıflık, bunların

eskisi gibi çalışmadığı açık bir şekilde bu kişilerce görülmektedir. Ayrıca, yorgunluk hissettikleri için, uyku ve rahat etme eğilimindedirler. Dolayısıyla birçok hareketlerinde çocuklara benzemektedirler. Herşeyde diğerlerinin yardımına ihtiyaç duymakta ve çabuk sinirlenmektedirler. Hastalandıkları iddia etmekte ve ilaçlarını almamak için direnmektedirler. Çocuklukta olduğu gibi tatlıyı sevmektedirler. Yaşamın sonunda olduklarını hissederek ömür boyu alamadıkları şeyleri almaya çalışmaktadırlar. Bunlar özellikle yiyecekler de görülmektedir.

İlgi çekme motivasyonu, diğer yaşlılarda veya aynı kişilerde, ergenlik çağına geri dönme olarak da görülebilmektedir. Bazıları torunları ile ilgilenmekte, onlarla beraber bulunmakta ve onlara karşı sevgisini göstermektedirler. Diğerleri ise, yeni bir aşk olayını yaşamakta ve evlenmektedirler. Öte yandan aşırı bedensel faaliyetlerde bulunmak da gerileme olayına diğer bir örnektir. Ergenlerin giydikleri giysileri giymek, ilgi çekmeye önemli bir örnektir.

İlgi çekme motivasyonu, yaşlılarda, gençlik ve olgunluk çağına gerilemede, bedensel etkinliklerin aynı hızla sürdürülmesinde görülmektedir. Kilo vermek için spor yapmak, tarım ve marangozluk işleri ile ilgilenmek, bunlara bazı örneklerdir. Diğerleri ise güzel sanatlarla ilgilenmek veya zihinsel etkinliklerde bulunmaktır.

İlgi çekme motivasyonu yaşlılarda bir dağılma ve gerilemeye sahne olmaktadır. Bu gerilemede önceki yaşantılar önemli rol oynamaktadır. Yaşlılar, kendileri için önceden tatmin edici olan ve başarı gösterdikleri faaliyetleri devam ettirmekte ve diğerlerinin ilgilerini üzerlerinde toplamaktadırlar. Böyle bir imkân için gerekli ortam yaratılmadığı takdirde, mahrum oldukları şeyleri telafi amacıyla anormal görülebilecek şekilde onları karşılamaya çalışmaktadırlar.

İlgi Çekme Motivasyonunu Etkileyen Faktörler:

İlgi çekme motivasyonunu birçok etmen etkilemektedir. Bunların etkisiyle motivasyon kişiden kişiye farklı olmaktadır. Bazı kişilerde hafif

veya normal bir şekilde oluşurken diğerlerinde kuvvetli bir şekilde gelişmektedir. İlgî çekme motivasyonunu etkileyen faktörler aşağıda verilmektedir:

1- Cinsel Faktör:

İlgî çekme motivasyonu ile ilgili olan davranışlar cinsiyete göre değişmektedir. Kadın davranışları erkeklerden farklı olmaktadır. Kadın, ziynet eşyası, giyecek, perfüyum ve makyajına önem vermektedir. Bunları seçmekte motivasyonun derecesi önemli rol oynamaktadır. Kadın, iyi bir ev hanımı, aşçı, hamarat veya eğitimin her yönünü bilen biri oluşuyla övünebilmektedir.

Öte yandan, kişiler mesleklerini en iyi bir şekilde yapmakla ilgî çekmeyi amaçlamaktadırlar. Şarkıcı ve aktör, seyircilerin ilgisini çekmek için, görünüş ve güzelliğe büyük önem vermektedir. Mecmur olanı ise, mesleğini en iyi bir şekilde yaparak ilgîyi çekip yükselerek arkadaşlarının gözdesi olmayı amaçlamaktadır. Üniversitede olan öğretim elemanı ise, bilimsel çalışmalarına önem vermekle öğrenci ve arkadaşlarının ilgisini çekmektedir.

Erkekler ise, diğerlerinin ilgisini çekmek için, yaşamın değişik yönleri ile ilgili olan güçlerini yansıtan konularla ilgilenmektedirler. Aileyi iyi şekilde yönetmek, evlat yetiştirmek bu ilgilerin arasındadır. Yakışıklı görünmek, iyi bir araba, ev seçmekte ilgî çekme yatmaktadır.

2- Politika:

Politikada çalışmanın arkasında ilgî çekme yatmaktadır. Bu meslekte çalışan kişilerde genellikle ilgî çekme motivasyonu kuvvetli olmaktadır. Politikacılar, halkın rızasını kazanmaya çalışmaktadırlar. Mitinglerde halka hitap etmek, televizyonda görünmek, bunların ilgî çekme davranışlarına bazı örneklerdir. Bu faaliyetler seçim öncesi daha yoğun olmaktadır. Konuşmalarında halkı etkileyen özel ifadeler kullanmaktadırlar. Bazı Cumhurbaşkanlarının veya başbakanların sürekli gezilerinde ilgî çekme

yatmaktadır. Burada bir projeyi açmak, orada bir anlaşma imzalamak ve halkla görüşmeler yapmanın hedefi ilgi çekmektir.

3- Ekonomi ve Kültür:

Bireyin ekonomik ve kültürel durumu ilgi çekme motivasyonunu etkilemektedir. Bazı kişiler, para kazanmak için ticaret, inşaat, borsa gibi her yola başvururlardır. Para kazandıkça da daha ihtiraslı olup başka yollara başvururlardır. Akarat, hisse senetleri ve son model pahalı arabalarla övünüp ilgi çekmektedirler.

Diğerleri ise yüksek tahsil yapmak için büyük çabalar harcamaktadır. Gece gündüz bilmeden okuyup yazmaktadırlar. Uzun ve sıkıntılı seyahatlerde bulunup bilgi toplamaktadırlar.

4- Sosyal Örf ve Adetler:

Bazı toplumlar, misafir odası için en büyük odayı ayırarak burayı en iyi ve pahalı mobilya ile donatmaktadırlar. Bu oda en iyi düzene sokulup temiz tutulmaktadır. Ancak, yalnızca misafir geldiği zaman bu odalar kullanılmaktadır. Evde misafirler için birçok şeyler ayrılmaktadır. Hatta kendilerinin kullanamadıkları, yiyemedikleri ve içemediklerini misafirlere sunmaktadırlar. Partiler vererek, dualar ederek, evlenme ve sünnet törenleri yapmaya özen göstermektedirler. Bazı aileler evlenme mehrini yükseltmekte, gelin ve damada hediyeler verip ve başkalarının önünde bunlarla da övünmektedirler.

İlgi Çekmekte Anormallik:

İlgi çekme motivasyonu toplum içinde bulunan her bireyde bulunmaktadır. Normal bir şekilde gelişmesi için de başta toplumun temeli olan aile tarafından normal bir şekilde karşılanmalıdır. Ancak, eğitimle ilgili bilgisizlik nedeniyle, yanlış bir şekilde karşılanmaktadır. Bu yanlış sosyalleştirme dolayısıyla motivasyon da, anormal bir şekilde

gelişebilmektedir. Yanlış sosyalleştirme üç muamele türünde görülebilmektedir:

a- Aşırı İlgı Göstermek:

İlgı çekme ailede özellikle anne-baba tarafından aşırı ilgı göstermekle pekiştirilmektedir. Pekiştirme motivasyonun kuvvetleşmesine ve ilgili tepkilerin tekrarlanmasına neden olmaktadır.

b- Aşırı İhmal Etmek:

İlgı çekme motivasyonu normal bir şekilde tatmin edilip doyurulmalıdır. Bu doyurma olayı da çok önemlidir. Açlık ve susuzluk motivasyonlarının yiyecek ve içeceklerle karşılanması gibi, bu motivasyon da yeterli ilgı ile karşılanmalıdır. Çocuęu aşırı bir şekilde ihmal etmek, onun yiyecek ve içecek bulamayan aç ve susuz bir birey gibi bırakılmasına neden olmaktadır. Birey, mahrum kaldığı şeyleri bu defa anormal bir şekilde aramaya çalışmaktadır.

c- Cezalandırmak:

İlgı çekme motivasyonunu cezalandırma ile karşılamak, bu motivasyonun büyük bir olanakla anormal bir şekilde gelişmesine neden olmaktadır. Çünkü cezalandırmanın hangi sonuçları doğuracağı belli değildir. Bu durumlarda, bazı kişilerde istenilen sonuçları vermesine rağmen, genellikle anormal ve diğer bir yönde motivasyonun görülmesine neden olmaktadır.

Yukarıdaki yanlış sosyalleştirmeden doğan ilgı çekme motivasyonunda anormallik, üç bölümde sınıflandırılmaktadır:

1- Davranış Anormallığı:

İlgı çekme motivasyonunu tatmin etmek için diğer davranışlara

başvurulmaktadır. Görünüşte ilgi çekmekle ilgisi kolaylıkla görülmeyen bazı davranışlar gerçekte ilgi çekmek için yapılmaktadır. Bu durum, çocukluk, ergenlik, gençlik, olgunluk ve yaşlılık dönemlerinde de görülmektedir.

Çocukluk döneminde görülen geceleyin çocuğun altını ıslatması, parmak emmesi, kekeleye, bir köşeye çekilme, okulda başarısız olma veya okuldan kaçma, oyuncak veya ev eşyasını kırma, aile fotoğraflarını yırtma gibi anormal davranışlar bunlara bazı örneklerdir.

Ergenlik döneminde giyecek seçmekte her tür aşırı davranış ilgi çekmek amacıyla yapılmaktadır. Elbisenin çok dar veya aşırı geniş, çok kısa veya çok uzun, çok renkli veya moda uygun, çok kirli veya aşırı temiz olması elbise seçiminde ilgi çekme için görülen anormalliklerdir. Özel bir şekilde saç kesimi, saç boyayı da horoz ibiklerine benzetmek ya da erkeklerin kız gibi, kızların erkekler gibi saç bırakması, sosyal standartlara uymayan anormalliklerdir. Göğüsü açmak ve/veya kolye ya da kadın elbiseleri giymek erkeklerde görülen anormalliklerdir. Kadınların pantolan giymesi her ne kadar standartlara göre bugün için kabul edilebilecek bir davranış ise de, altında anormal ilgi çekme davranışı yatmaktadır.

Gençlik ve ergenlik döneminde ilgi çekmek için yapılan hareketlere birçok örnek bulunmaktadır. Terörizm ve kalpazanlık çeteleri ile çalışmak, eylemler yapmak, uçak kaçırmak ve açlık grevine kalkmak, aslında ilgi çekmek için yapılan anormal davranışlardır.

b- Psikolojik Anormallik:

İlgi çekmekte psikolojik anormallikler de bulunmaktadır. Bu anormallikler değişik derecelerde görülmektedir. Hafif olan dereceleri bir bakıma normal gibi görülmektedir. Ağır olan derecelerinde ise, hastalığa dönüşmektedir.

İlgi çekmek için anormal olan hafif psikolojik davranışlar; dedikodu yapmak, kıskançlık göstermek, yalan söylemek, abartmak ve övünmek

gibi örneklerdir.

İlgi çekmekte ağır olan psikolojik anormalliğe histeriye örnek verilebilir. Bu hastalık, çoğunlukla kadınlarda görülmektedir. Bu ihmal edilmekten doğmaktadır. Histeriye nöbeti sırasında hastanın ilişkisi, bulunduğu ortamdan kesilmemektedir. Amacı aile bireylerinin ilgisini çekmektir.

c- Sosyal Anormallikler:

İlgi çekme motivasyonunu doyurmak amacıyla yapılan sosyal anormallikler ya kişinin kendisine veya toplumun bir veya birkaç üyesine yönelmektedir.

Saldırganlık başkalarına yönelen bir sosyal anormalliktir. Hafif derecelerinde sözel olan saldırganlıklar bulunmaktadır. Aileler arası kavga çıkarmak daha da derin olan bir türüdür. En ağır türlerinde cinayet işlemek gelmektedir.

Kişinin kendine yönelen sosyal anormalliğe bir örnek de intihar gelmektedir. Aslında toplumun toplanmasına ve ilgilerini çekmekten başka bir şey bulunmamaktadır. Bazıları ise şöhret kazanmak için intihar etmektedir. İntihar eden Amerika'lının birisinin cebinde "intihar ediyorum da gazetelerde yayınlansın ve şöhret kazanayım" diye bir mesajın bulunması buna bir örnektir.

Söylenmesi gereken önemli bir nokta, bu sınıflandırma konunun anlaşılmasını kolaylaştırmak amacıyla yapılmıştır. Aslında her üç sınıf birbiriyle ilgili olmakta ve aralarında kesin bir sınır bulunmamaktadır.

KAYNAKLAR:

- 1- Atuf,M.Y. *Sosyal Psikolojiye Giriş*, Beyrut: Nehar Yayınevi, (1981) ss. 173-196 (Arapça).
- 2- Engle, S., *Psychology Its Principles and Applications*, New York: Harcout Brace Jovanovich (1979) pp. 123-125.
- 3- Gletman, H., *Psychology*, New York: W.W.Norton (1981) pp.55-99.
- 4- Hayrullah, S., *Eğitim Psikolojisi, Kuramsal ve Deneysel Temelleri*, Kahire: Dar En-Nahda Al-Arabiyye (1981) ss. 262-306 (Arapça).
- 5- Hollander, E.P., *Principles and Methods of Social Psychology*, New York: Oxford University (1981) pp. 388-396.
- 6- Lindesmith, L.R., *Social Psychology*, Dreyden (1975) pp. 260-292.
- 7- Morris, R. (Ed.) *Social Psychology*, New York: The American Sociological Association (1981), pp. 600-601.
- 8- Shaver, K.G., *Principles of Social Psychology*. Winthrop (1977) pp. 435-454.
- 9- Şarkavî, M.H., *Ruh Sağlığı Bilimi*, Beyrut: Dar En-Nahda El-Arabiyye (1983), ss. 201-230 (Arapça).
- 10- Wrightsman, L.S., *Social Psychology*, Wadsworth (1977) pp. 490-495.
- 11- Zanden, J.V. *Social Psychology*, New York: Random House (1977) pp. 36-48.